

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Смірнова Катерина

*студентка 2 курсу магістратури спеціальності 053 Психологія
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Рибак Оксана

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

На сьогоднішній день, особливо у воєнний час, не виникає сумнівів, що міжособистісне спілкування є надзвичайно важливим елементом людського буття. Без цього процесу неможливо повноцінно розвивати психічні функції та процеси, а також формувати блоки психічних якостей і цілісну особистість. Спілкування – це завжди взаємодія між людьми, що забезпечує взаєморозуміння, побудову певних відносин та специфічну взаємодію в контексті їхнього ставлення один до одного.

Міжособистісне спілкування є складним процесом, який, щоб повноцінно його зрозуміти, слід розглядати як систему «людина-людина» у всіх її різноманітних аспектах і динаміці. Це твердження однаково справедливе для дітей різного віку [2].

Підлітковий вік є критичним етапом формування самооцінки та інтенсивного розвитку самосвідомості, що включає здатність аналізувати власні психічні процеси і звертати увагу на свій внутрішній світ переживань. Сучасні реалії вимагають високого рівня особистісного розвитку молодого покоління, а перехід від дитинства до дорослого життя часто є важким і викликає певні труднощі. У підлітковому віці виникають складності не лише у сприйнятті себе, а й у взаємодії з навколишніми, що може призвести до емоційного дискомфорту під час спілкування як з дорослими, так і з однолітками [3].

Потреба у спілкуванні з ровесниками, яку батьки не можуть повністю задовольнити, починає проявлятися у віці 4–5 років і з часом тільки посилюється. У 13–14 років спостерігається зміщення орієнтації підлітків і молоді з дорослих (батьків, учителів та інших старших) на однолітків, які є ближчими за віком і соціальним статусом. Така переорієнтація може відбуватися як поступово, так і швидко, проте

дослідження Г. С. Абрамової, Н. А. Амрекулова, Л. Д. Столяренко, Є. І. Рогова, Дж. Морено та інших учених підтверджують її неминучість.

Здійснюючи однакову соціалізуючу роль, ці дві системи відносин часто конфліктують одна з одною щодо змісту та норм, які їх регулюють. Підлітки прагнуть розширення своїх прав у відповідь на ті обов'язки, які їм призначають дорослі. Як результат непорозуміння з боку дорослих, у підлітків часто виникають протести, акти непокори або неслухняність, що в крайніх проявах перетворюється на відкриту непокору або негативізм. Якщо дорослий розуміє причини підліткового протесту, він бере на себе ініціативу щодо зміни взаємовідносин, що дозволяє запобігти конфліктам. Якщо ж ні, може виникнути серйозний зовнішній та внутрішній конфлікт, кризові явища підліткового віку, які зазвичай включають у себе як підлітка, так і дорослого.

Конфлікти між підлітками та дорослими виникають, зокрема, через різні погляди на права та обов'язки як дітей, так і дорослих. Один з основних способів уникнення або розв'язання конфлікту – це змінити підхід дорослого до спілкування з підлітком, почати ставитися до нього як до рівноправної особистості, а не як до дитини. Це передбачає передачу підлітку більшої відповідальності за свої дії та надання йому більшої свободи у прийнятті рішень [1].

Проте підлітки нерідко зберігають дитячі риси, такі як недостатньо серйозне ставлення до обов'язків і відсутність повної самостійності, що ускладнює зміну їх ставлення до дорослих. Зволікання дорослого у зміні підходу може викликати спротив підлітка і, за несприятливих умов, перерости у стійкий міжособистісний конфлікт, який перешкоджає розвитку особистості. Такий конфлікт може викликати відчуження і апатію, зміцнювати переконання підлітка у тому, що дорослі не можуть його зрозуміти. Це стає особливо критичним у той час, коли підліток найбільше потребує підтримки з боку дорослих, а вони втрачають здатність впливати на нього.

Зменшення напруги між підлітком та дорослим зазвичай сприяє встановленню довірливих, дружніх відносин і взаємоповаги. Дружні відносини розвиваються через звернення до підлітка з серйозними проханнями та залучення його до спільних справ.

Відносини з однолітками, на відміну від стосунків з батьками і вчителями, здебільшого будуються на рівноправності. Спілкування з ровесниками задовольняє актуальні інтереси підлітків і стає привабливішим, ніж спілкування з родиною чи у школі, тому вони більше часу проводять із друзями. У кінці підліткового віку виникає потреба у близькому другові, з'являються особливі моральні цінності, що впливають на дружбу: відвертість, розуміння, здатність зберігати таємниці. «Спорідненість душ» стає значущим фактором, що впливає на

взаємини підлітків, і моральні норми набувають ключового значення в їхньому особистісному розвитку [4].

Для ефективної роботи з агресивними підлітками педагогам важливо встановити контакт, вислухати і зрозуміти їх, а також сприяти інтеграції підлітка у колектив, наприклад, через доручення, заохочення успіхів і розвиток здібностей. Необхідно залучати підлітків до спільної діяльності – трудової, спортивної, творчої чи організаторської – що допоможе зменшити напруження та створити відчуття приналежності. Спілкування має бути спокійним, уникати потрібно фізичного та психологічного тиску, а також використовувати захоплюючі моменти, елементи гри, завдання зі змінами форм роботи. Доцільно також застосовувати групові методи роботи з різними ролями і формами діяльності, що сприяє розвитку соціальних навичок. Заохочення у формі матеріальних чи моральних стимулів допомагають сформувати позитивне ставлення підлітків до діяльності, їх самих і оточення. Можна встановити чітку систему заохочень за конкретну поведінку, яка буде підкріплюватися позитивним підходом. Важливо навчити підлітка методів передбачення наслідків власних дій, сприяти вмінню аналізувати, що може статися через конкретну поведінку, а також пропонувати альтернативи. Робота з агресивними проявами повинна включати навчання адекватних способів вираження гніву, формування навичок співробітництва, терпимості до інших та вміння просити допомогу і допомагати. Необхідно вчити підлітків розпізнавати конфліктні ситуації, самоконтролю і способам ненасильницького вирішення конфліктів, що сприятиме розвитку самоконтролю і зменшенню агресивної поведінки.

Література:

1. Кісіль. З. Р. Психологічні особливості агресивності у підлітковому віці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 1. 2015. 32 УДК 159.9. URL: https://www1.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyku/nvsp/01_2015/15kzrupv.pdf
2. Сучасна психологія: проблеми та перспективи : збірник наукових праць. Ізмаїл : РВВ ІДГУ. 2021. 160 с.
3. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / Савчин М. В., Василенко Л. П. К. : Академвидав, 2006. 256 с.
4. Червона Т. Діагностика та корекція агресивності у дітей. *Бібліотека «Шкільного світу». Психолог. Бібліотека*. 2014. № 3. С. 12.